

Genero-alborapena euskaratik gaztelaniarako itzulpen automatikoan

elhuyar[⁂]
ezagutuz aldatzea

ksigune

KSientzako Goi Mailako Hezkuntza eta Ikerketa
Educación Superior e Investigación para las ICCS

TRALIMA-ITZULIK

Gure ikerketa

- KSI Guneko Konexioak deialdiaren hirugarren edizioa (2023).
 - Elhuyar eta UPV/EHUko TRALIMA/ITZULIK iker-taldearen arteko lankidetzak.
 - 6 hilabeteko proiektua
-
- Helburua
- Elhuyarren ELIA itzultzaile automatikoak EU-ES norantzan egiten dituen itzulpenetan genero-alborapenak zein modutan gertatzen diren baloratzea.
-

Motibazioa

Adimen Artifizialaren (AAren) aroa → Itzulpen Automatikoa (IA)

Erabilerak gora ↑, kezkak gora ↑

Elikatzeko erabiltzen diren testuetatik ikasi eta horiek errepikatzen dituzte algoritmoek. Hau da, testuetako alborapen eta estereotipoak ere bai.

Zer egiten du IAK euskaratik gaztelaniara itzultzean? Genero gramatikal markatu gabea duen hizkuntza batetik, markatua duen hizkuntza batera itzultzean?

Ikaslea etorri da → El/la alumno/a ha venido

IAK ez du testuingururik ezagutzen

Aurrekariak

- IA sistemen genero-alborapenaren inguruko kezka zabaldua (Stanovsky et al., 2019; Prates et al., 2020; Hovy et al., 2020; Savoldi et al., 2021). Hainbat hizkuntza-konbinazio eta hainbat IA sistema erabilia.
- Euskararen kasuan:
 - Salaberria et al. (2021):
 - euskara ↔ gaztelania, Google Translate, Itzultzailea eta Itzuli
 - 86 ogibiderekin txantilo sinpleak prestatu genero esplizitu eta ez esplizituekin
 - sistema guztiek genero-alborapena erakusten dute eta testuingurua ez dute kontuan hartzen
 - Corral & Saralegi (2022):
 - euskara → gaztelania
 - ogibideak aztertzeko eskuz egindako txantiloiak eta Wikipediako biografiak.
 - IAren genero-alborapena murrizteko metodoa sortu dute

Gure ikerketa

- Corpusean oinarritutako eskuzko azterketa (*corpus-based*). Esaldi bakarra kontuan hartuta.
 - Adjektiboen eta lanbideen zerrendak (maskulino zein femenino gisa estereotipatuak)
 - Dabilena corpusetik adibideak atera.
 - 3 testu mota:
 - Literatura
 - Kazetaritza
 - Zientzia
 - Elia itzultzaile automatikoaren bidez itzuli ditugu adibideak euskaratik gaztelaniara.
-

Gure ikerketa

garbitzaile aurkezle aktore psikologo albaitari
zinemagile enpresaburu sukaldari saltzaile
aholkulari arkitekto politikari farmazialari
nekazari itzultzaile zurgin idazkari diseinatzaile
funtzionario abokatu teknikari artzain
igeltsero dantzari mediku arrantzale
hezitzaile zuzendari musikari gidari
ingeniari idazle kazetari irakasle erizain
kutxazain epaile enpresari
argazkilari zerbitzari iturgin
mekanikari zaintzaile informatikari abeltzain

Ripolleseko folklolean honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskaz neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Ripolleseko folklorea honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskaz neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

Pertsonari dagokio?

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Ripolleseko folklorean honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskaz neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

Pertsonari dagokio?

BAI

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Ripolleseko folklorean honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskez neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

Pertsonari dagokio?

BAI

Generoa esplizitua?

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Ripolleseko folklorean honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskez neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

Pertsonari dagokio?

BAI

Generoa esplizitua?

EZ

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Ripolleseko folklorean honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskez neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

Pertsonari dagokio?

BAI

Generoa esplizitua?

EZ

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Itzulpenaren generoa

Ripolleseko folklorean honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskaz neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

Pertsonari dagokio?

BAI

Generoa esplizitua?

EZ

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Itzulpenaren generoa

Fem.

Ripolleseko folklorean honako historia kontatzen da. **Orain dela urte asko lurralde horretan Nonell izeneko gazte EDER bat bizi zen.** Hain ederra izanda, neska guztiak maitemindurik ibiltzen zitzaizkion. Mutila neskez neska ibiltzen omen zen, beren xarmak zurgatuz.

Pertsonari dagokio?

BAI

Generoa esplizitua?

EZ

El folclore de Ripolles cuenta la siguiente historia. **Hace muchos años en esta tierra vivía una HERMOSA joven llamada Nonell.** Por su belleza, todas las chicas se enamoraban. El chico andaba de chica, absorbiendo sus encantos.

Itzulpenaren generoa

Fem.

Ez -> Fem.

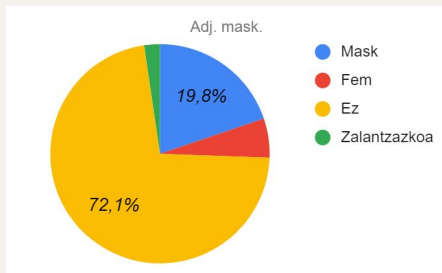
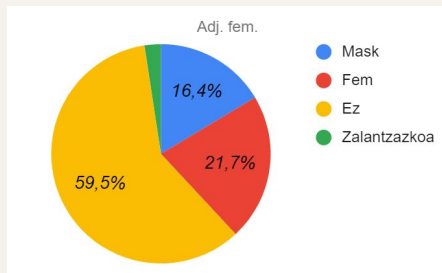
Gure ikerketa

- Adibide kopuru handiko corpusa: 11.631 adibide, guztira.
 - literatura: 4.959
 - kazetaritza: 3.579
 - zientzia: 3.093
- Adjektiboak: 3.295
 - maskulino gisa estereotipatuak: 1.596
 - femenino gisa estereotipatuak: 1.699
- Lanbideak: 8.336
 - maskulino gisa estereotipatuak: 6.134
 - femenino estereotipatuak: 2.202

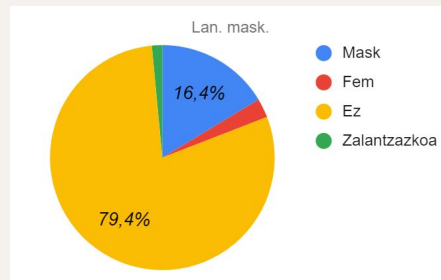
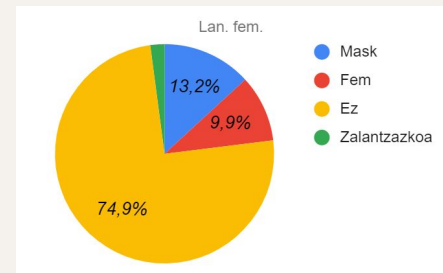
Datuak

- Euskaraz gehienetan ez da genero-markarik agertzen

Adjektiboak

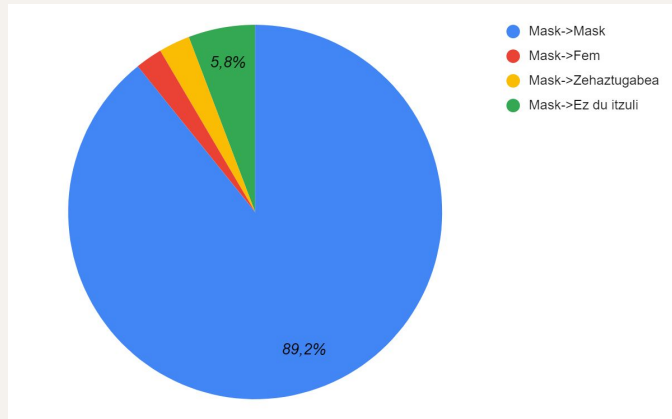
Lanbideak

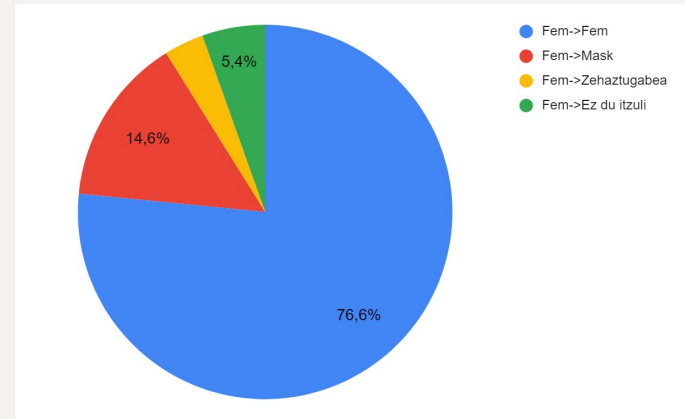
Datuak

- Jatorrizkoan generoa markatua dagoenean ez da aldatzen gehienetan

Jatorrizkoan maskulino

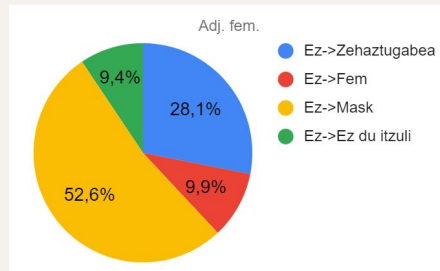
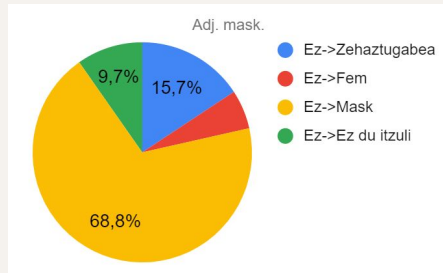
Jatorrizkoan femenino

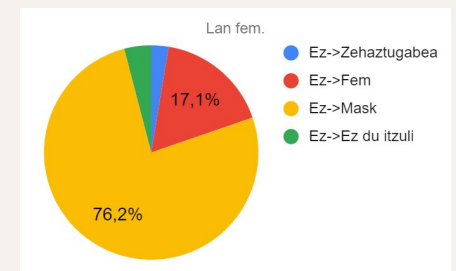
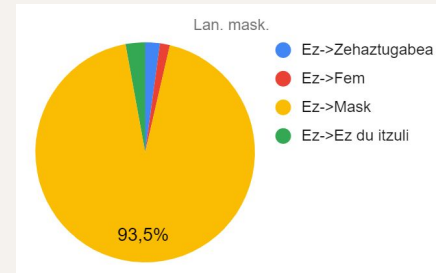
Datuak

- Genero-markarik agertzen ez denean, zer egiten du?

Adjektiboak

Lanbideak

Adibideak

- BIKOIZKETA

Baina ematen dit zer pentsatua nahi duten guztia duten umeen irakasleek hainbeste eskatzeak eta baztertu ditugun umeen **hezitzaileek** behin eta berriz eskerrak emateak.

Pero me da lo que piensan que el profesorado de los niños y niñas que tienen todo lo que quieren les pida tanto y que **los educadores y educadoras** de los niños y niñas que hemos rechazado lo agradezcan una y otra vez.

- HIZKERA INKLUSIBOA

Garbitzaileak beheko solairuetan beste bi orduz egongo direla aurreikusi du.

El **personal de limpieza** ha previsto que permanezcan otras dos horas en las plantas bajas.

Ondorioak

- Euskaraz genero-markarik agertzen ez denean, IAK maskulinoa hautatzen du gaztelaniaz, esterotipo femeninoez ari garenean ere
- Lanbideen kasuan bada salbuespenen bat lanbide zehatz batzuen kasuan:

Terapia hori, ordea, garestia da eta larrialdietan erabiltzeko zaila, gaixoa ospitalera eraman behar baita, eta **medikuak eta erizainak** eta ur esteril asko behar baitira.

Sin embargo, esta terapia es costosa y difícil de utilizar en caso de urgencia, ya que requiere el traslado del paciente al hospital, así como **médicos y enfermeras** y mucha agua estéril.

- Testu-generoak ez du eraginik

Mugak eta ekarpenak

- Mugak:
 - IA sistema bakarra erabili dugu.
 - Datu asko erabili eta aztertu behar dira, probetxuzko adibideak ateratzeko.
- Xehiago aztertzeko modukoak:
 - Izen berezien kasuak aparte aztertzea mereziko luke. Iruditzen zaigu ekarpena egin daitekeela.
- Ekarpena:
 - Benetako testuak baliatu ditugu.
 - IAK duen genero-alborapena erakusten dute
 - Bikoizketa gehiago proposatzea?
 - Aurrerantzean izen berezien aparteko tratamendua.

Datu hauek konparazioa egiteko balioko dute, itzulpen automatikoaren bilakaeraren erakusgarri. Hurrengo pausoa: **Dokumentu-mailako itzulpen automatikoa**

Mila esker!

Galderarik?